

אוניברסיטת בר - אילן

**השפעת הדיגלוסיה בעברית על יכולת הקריאה, היכולת
הלשונית ויכולת עיכוב תגובה במסגרות תלמוד תורה בכתה א'**

קרון ויסברד

עבודה זו מוגשת כחלק מהדרישות לשם קבלת תואר מוסמך
בבית הספר לחינוך של אוניברסיטת בר-אילן.

תשע"ו

רמת גן

תקציר

השפה העברית היא דוגמה טיפוסית למצב סוציו-לשוני הנקרא דיגלוסיה Ferguson, (1959). זאת, משום שקיימים בה שני גוונים של השפה: השפה העברית המדוברת והשפה המקראית הנבדלת מהעברית המדוברת במערכת חוקיות לשונית שונה במספר תחומי השפה. ילדים במסגרת תלמוד תורה ממלכתי דתי גדלים בתוך הקשר לשוני כפול זה, שבו יש שימוש בשני גוונים שונים של השפה (או שתי שפות) למטרות תקשורתיות שונות. הקשר זה, משום השפעתו הישירה על מידת החשיפה וההתנסות בשפה המקראית יכול להשפיע גם על התפתחות יכולות לשוניות. המחקר הנוכחי בחן את השפעת הדיגלוסיה בשפה העברית על היכולות הלשוניות: ידע פונולוגי וידע מורפולוגי, על יכולת הקריאה: דיוק, שטף והבנת הנקרא, ועל יכולת עיכוב תגובה בקרב תלמידי כיתה א' הלומדים במסגרת "תלמוד תורה" ממלכתי דתי (ת"ת ממ"ד). במסגרת זו מתקיים לימוד בשיטת עיון ושינון לשון המקרא בכיתה א', כך שהתלמידים חשופים לדיגלוסיה בשפה העברית במקביל לתהליך רכישת הקריאה.

במחקר השתתפו 90 נבדקים בניס הלומדים בכיתה א'. הנבדקים נדגמו משלוש קבוצות אוכלוסייה הלומדים בבתי ספר ממלכתי דתי תלמוד תורה, ממלכתי דתי וממלכתי. בכל קבוצת אוכלוסייה השתתפו 30 נבדקים בניס. על מנת לבחון את השפעות הדיגלוסיה, נבחרו שתי קבוצות הביקורת בהן לא קיימת חשיפה ללימוד לשון המקרא הקיימת בקבוצת המחקר. הבחירה בשתי קבוצות הביקורת נועדה לבודד השפעות תרבותיות, כאשר קבוצת תלמידי החינוך הממלכתי דתי (ממ"ד), עשויה להיות חשופה ללשון המקרא בעל פה כתוצאה מחשיפה תרבותית לתכנים מסורתיים כתפילה. קבוצת תלמידי החינוך הממלכתי אינה חשופה ללשון המקרא במהלך לימודיהם בכיתה א'.

ממצאי המחקר עולה כי תלמידי כיתה א' החשופים לדיגלוסיה העברית במסגרת עיון ושינון לשון המקרא גבוהים במובהק מהישגי הנבדקים המשתייכים לשתי קבוצות הביקורת בתחומי היכולות הלשוניות: ידע פונולוגי וידע מורפולוגי, ביכולת הקריאה: דיוק, שטף והבנת הנקרא וביכולת עיכוב התגובה. ממצאים אלו עולים בקנה אחד עם מחקרים דומים בתחום הדיגלוסיה בשפה הערבית, שמצאו כי המרחק הלשוני בין שתי השפות בדיגלוסיה, הינו גורם המפתח את ההתפתחות הלשונית המתבטאת בכל התחומים הלשוניים: פונולוגיה, מורפולוגיה, תחביר ולקסיקון (Eviatar & Ibrahim, 2000; Saiegh-Haddad, 2003, 2004, 2007, 2012; Saiegh-Haddad et al., 2011). בנוסף, ממצאי המחקר הנוכחי עולים בקנה אחד גם עם ממצאים

דומים בתחום הדו לשוניות, בהם נמצא כי המרחק הלשוני בין שתי שפות מקדם הבנה מטא-לשונית וגמישות לשונית ומשפר את התפתחותן של היכולות הלשוניות ויכולות ניהוליות כיכולת עיכוב תגובה (Barac & Bialystok, 2012; Bialystok & Martin, 2004).

ייחודו של המחקר הנוכחי בבחינה ראשונית של ביטויי הדיגלוסיה בשפה העברית והשפעתה על היכולת הלשונית ויכולת עיכוב תגובה, כפי שנחקר בשפות שונות ובתחום הדו לשוניות. בכך נבנה נדבך נוסף בספרות המחקרית בתחום הדיגלוסיה. לתוצאות המחקר השלכות חינוכיות מעשיות בתחום קידום היכולת הלשונית ויכולת עיכוב התגובה. חשיפה דיגלוסית ללשון המקרא, המהווה רובד נוסף בשפה, תוכל לסייע בקידום יכולות אלו. במערכת החינוך קיים לימוד מקרא המתמקד, בכיתות הנמוכות, בסיפור המקראי. ניתן לאמץ את ממצאי המחקר ולהרחיב במסגרת לימוד המקרא את העיון בטקסט המקראי ושינונו.